
ŠKOLOVANJE LUDOM RADOVANJE

VIKTOR IVANČIĆ

Zanimljivo je kako su se Vojislav Pejović i Rastislav Dinić u dobronamjernim i konstruktivnim kritikama mojih tekstova, umjesto na formu i metode poučavanja, koncentrirali na predmet poučavanja, te tako započetu diskusiju o vjerodostojnosti postojećih (obrazovnih) institucija preusmjerili ka problemima koje te institucije tobože trebaju rješavati. Stoga me, posve nepotrebno, uvjeravaju kako su prekomjerna tjelesna težina, ovisnost o pušenju ili nepoznavanje pravno-demokratske arhitekture društva štetni, kao da su meni te jezive i nadasve zastrašujuće činjenice nepoznate.

Takav pristup može dovesti do izvjesnih zbunjivanja i navesti nas da se pitamo o čemu govorimo kada govorimo o državi. Međutim, u svome početnom tekstu, koji je i poslužio kao predložak raspravi, nisam se kretao po apstraktnom terenu, niti brusio načelne stavove u imaginarnom ili univerzalnom ambijentu, baš naprotiv: pisao sam o aktualnoj hrvatskoj državi, o aktualnome hrvatskom ministru obrazovanja Željku Jovanoviću i aktualnom hrvatskom školskom sistemu, gdje će se, kao *obavezni* nastavni predmeti, uvesti građanski i zdravstveni odgoj, dok će – prema zadnjoj odluci ministra Jovanovića – seksualni odgoj biti inkorporiran u onaj zdravstveni.

Pejović i Dinić, u najkraćem, smatraju da je taj potez hrvatskoga ministarstva obrazovanja vjerodostojan i koristan, a ja tvrdim da nije ni jedno ni drugo. No, bit će s njihove strane pretjerano ako me, bez obzira na moj raskalašeni stil, olako optuže za propagiranje pretilosti, adikcije ili “građanske neosviještenosti”. Poučavanje povijesti, recimo, ne smatram štetnim samim po sebi, ali sam siguran da je način na koji se to u hrvatskim školama čini usmjeren na sistemsku proizvodnju nacionalista, te da u konačnici – po mome sudu – donosi mnogo više štete nego koristi. Nemam pretjeranih dvojbi oko toga da se građanski, zdravstveni i seksualni odgoj uvode u nastavu sa sličnim nakanama.

Dejan Ilić je u svom odgovoru Vojislavu Pejoviću iznio načelne primjedbe s kojima se slažem i ne bih tome imao što dodati, no osjećam potrebu – upravo zbog opasnosti da u zoni apstrakcije iskopamo principijelna razilaženja i tamo gdje ih nema – pokušati ovaj razgovor iznova približiti realnome tlu, makar zbog toga bio nešto iscrpniji, tim više jer mi je, ne znam zbog čega, zamjerenom kako ne uzimam u obzir “objektivni kontekst”.

Elem, dirljivo je što Pejović vjeruje kako će se u školi, u sklopu građanskoga odgoja, na vjerodostojan način “mlade učiti o borbi protiv korupcije, ravnopravnosti građana i sprečavanju svih oblika diskriminacije”, dok je u isto vrijeme ravnatelja te škole partija ministra Jovanovića postavila po političkome ključu, tj. po liniji stranačke podobnosti. To, naravno, znači da će protukorupcijsku obuku provoditi ustanova koja je nedvojbeno jedan od punktova kapilarne političke korupcije. Svom sugovorniku, koji voli egzaktne pokazatelje, mogu ponuditi paušalni uvid da je *gotovo svaki* ravnatelj škole u Hrvatskoj postavljen na to mjesto zahvaljujući partijskoj lojalnosti, a takva je praksa dovela do toga da se danas učenici srednjih škola, obrazovani da zarana usvoje karijerne motive kao presudne za svoj životni uspjeh – jer je škola, nažalost, *početak karijere* – upisuju u stranačke podmlatke u neusporedivo većem broju nego što su nekada posezali za članskim iskaznicama Saveza komunista.

Za razliku od Pejovića, ne smatram da je taj nesporazum rezultat nekakve nezgrapnosti koja se daje popraviti, nego da je on konceptualne naravi. Stvar je još manje podnošljiva kada se radi o ljudskim pravima, tj. o “ravnoprav-

nosti građana i sprečavanju svih oblika diskriminacije”. Bio bih sretan da mi Pejović uspije razjasniti puni smisao tako definiranoga građanskog odgoja u školi gdje je izvješten poster s portretom Ante Gotovine uz natpis “Heroj a ne zločinac” (podatke o tim školama rado ću mu dostaviti), ili gdje se kroz redovitu nastavu povijesti uči kako u “Oluji” nije bilo etničkoga čišćenja Srba, kako Hrvatska u zadnjem ratu nije izvela agresiju na BiH i kako u zapadnoj Hercegovini nisu otvarani koncentracijski logori za Bošnjake, a tako se uči jer je to *službena istina*, odnosno državna doktrina, zapečaćena saborskom “Deklaracijom o Domovinskom ratu”, za koju je glasala i stranka ministra Jovanovića. Partija ministra Jovanovića nije u međuvremenu katarzirala i odrekla se “obaveznog gradiva” zapisanog u “Deklaraciji” – naprotiv: ona je taj sramni akt i predložila! – ali svejedno polaže pravo da, s autoritetom političke vlasti, diktira (i samim tim nadzire) poučavanje mladih naraštaja o osnovama zaštite ljudskih prava i “sprečavanju svih oblika diskriminacije”.

Kakvi će biti rezultati te pouke, meni je unaprijed jasno, no poštujem pravo mog sugovornika da vjeruje drugačije. Mogu tek primiti da mi je pomalo komično njegovo pozivanje na praksu u SAD, gdje sličan predmet, eto, postoji “već decenijama”, jer čisto sumnjam da je školski dril o američkim pravno-demokratskim vrijednostima proizveo, na primjer, višak kritičke svijesti o vojnim intervencijama u Afganistanu ili Iraku, provedenim u ime istih tih vrijednosti. Prije bih rekao da je proces mogao biti obrnut.

Za razliku od Pejovića, rekoh, smatram da je ta vrsta nesporazuma konceptualne naravi.

Jedva da je priča imalo drugačija kada se radi o zdravstvenom i(li) seksualnom odgoju, čije su uvođenje u obaveznu nastavu, poput Pejovića i Dinića, hrvatski liberalno–demokratski krugovi jednodušno ocijenili “značajnim napretkom”. To je, dakako, sasvim očekivano: jedan od izuma kasnog kapitalizma je da sistem najdjelotvornije funkcionira kroz simulaciju vlastitog “popravljanja”, šaljući lažne signale o svojoj emancipaciji. Uz to, svaka ideologija djeluje patronizirajući, a “briga o djeci” upravo je idealna poza za to.

Hrvatski ministar obrazovanja i vlada koja iza njega stoji, međutim, nisu pokazali ambiciju ni petlju izbaciti katolički vjeronauk iz svjetovnih škola. Dapače, tzv. Vatikanski ugovor između hrvatske države i Katoličke crkve, kojim je nastava vjeronauka precizirana, smatraju neupitnim. Na *praktički obaveznim* satovima vjeronauka (koji su, da i to pojasnim, u nižim razredima osnovne škole raspoređeni usred nastave, tako da djeca koja odsustvuju ne mogu otići kući ili kasnije doći na nastavu, nego tek besciljno lutati oko škole sa snažnim osjećajem odbačenosti, na užas roditelja, što je rezultiralo zanemarivim brojem pučkoškolaca koji ne pohađaju religijsku nastavu) uči se da je masturbacija smrtni grijeh, redovito korištenje prezervativa ravno sklonosti genocidu, homoseksualnost krajnja ljudska izopačenost, a pobačaj kriminalno djelo zbog kojeg slijedi strašna Božja odmazda, kad već nije predviđena dugogodišnja zatvorska kazna.

I sada će ta ista škola putem zdravstveno–seksualnog odgoja – kroz neku vrstu nastavnog programa produktivne šizofrenije – učenicima viših razreda energično popljevati sve čime su,

u istim učionicama, bili filovani koju godinu ranije? Za nevolju, udžbenik seksualnog odgoja što ga je lani usvojilo ministarstvo obrazovanja – dakle država – sačinila je grupa katoličkih autora, a u njemu se eksplicitno tvrdi da je homoseksualnost bolest koju valja liječiti, dok pobačaj predstavlja ubojstvo. Znamo li da je spolnost kulturalno uvjetovana i podložna društvenoj kontroli, ne treba začuditi ako se nastava seksualnog odgoja pretvori u parareligijske seanse i svjetovno utvrđivanje vjeronaučnog gradiva, pa bi se i učenje maloljetnica o tome kako da izbjegnu neželjenu trudnoću moglo svesti na dobru staru predbračnu apstinenciju, uz namrgođenog Stvoritelja koji odzgo nadgleda situaciju s kandžijom u ruci. I uz puni angažman države, jasno, koja nije ni imaginarna ni univerzalna, već hrvatska.

(Da bih ilustrirao takav princip djelovanja države preko svojih institucija, evo zgodnoga podatka: iako je pravo na abortus u Hrvatskoj zakonom zajamčeno, u Kliničkoj bolnici u Splitu godišnje se obavi manje od deset – manje od deset! – legalnih pobačaja, makar je riječ o gradu s četvrt milijuna stanovnika; upravo to što je pobačaj državnim zakonom omogućen, a žene se skanjaju da ga u državnoj bolnici obave, već se radije odlučuju putovati u inozemstvo ili prepustiti ilegalnoj privatnoj praksi, čini sustav dodatno efikasnim, jer je u isto vrijeme formalno liberalan i realno tvrdokoran.)

Za razliku od Pejovića i Dinića, ja u takvim (obrazovnim) strategijama ne vidim blagotvorno prosvjetiteljsko djelovanje, nego proširenje polja za nametanje poželjnoga svjetonazora, odnosno za proizvodnju podobne vrste građana. Sveta borba protiv ovisnosti o pušenju

sadrži još i osobito cinične elemente, temeljne, između ostaloga, na piljarskom preusmjerenju odgovornosti. Zabavno je kada Rastislav Dinić iscrpno citira filmski dijalog s lobistom duhanske industrije u glavnoj roli – nastojeći poistovjetiti njegove “retoričke trikove” s mojom argumentacijom – no ako to već čini, tada ne bi smio zaobići odgovor na pitanje: Je li taj lobist partner države ili partner pušača?

Uloga države u toj priči zbilja je nadahnjujuća: s jedne će strane širiti agresivnu propagandu o štetnosti pušenja (Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo obrazovanja), s druge će ubirati masne poreze od prodaje cigareta (Ministarstvo financija), a s treće (Ministarstvo poljoprivrede) novčano poticati uzgoj i proizvodnju duhana, da bi zatvorila krug angažiranog licemjerja. Zar ne djeluje perverznom navada države da brigu za građane izražava tako što će ostvarivati prihod na onome što građanima škodi?

Utoliko Dinićev primjer s onim mostom Johna Stuarta Milla može imati rezona jedino uz uvjet da se zajedničkim snagama pravimo naivni, a u protivnom je, žalim slučaj, savršeno besmislen. Ljudi, naime, ne posežu za pušenjem zato jer ne znaju da je pušenje štetno. Njima je to jako dobro poznato, uključujući maloljetnike. Ta informacija im je, naposljetku, masnim slovima otisnuta na svakoj kutiji cigareta, da ne spominjemo prizore zgužvanih pluća i rakom izjedenih unutrašnjih organa kojima ih na dnevnoj bazi zasipaju s televizijskih ekrana i oglasnih stranica u novinama.

Međutim, potpuno svjestan činjenice da udisanje nikotina škodi zdravlju, ja nemam ni najmanjih dvojbi oko toga da se kampanja pro-

tiv pušenja pretvorila u profašističke javne rituale, kao što ne sumnjam da će “ispravno koncipirano obrazovanje” u našim školama imati karakter upravo takvih rituala. Vjerojatno je da Dinić pod “ispravno koncipiranim obrazovanjem” podrazumijeva nešto drugo, no ja pišem o onome što imamo danas i ovdje, uzimam u obzir “objektivni kontekst”.

Pod naletom *zdravizma*, koji poprima svojstva moderne religije, i to državne religije, nebriga o vlastitome zdravlju – naročito prepuštanje pretilosti i pušačkoj ovisnosti – postupno postaje moralno pitanje, a time se već izvježbanim metodama utire put ka kriminalizaciji i prisili. Diskriminacija debelih i pušača – poglavito debelih pušača – sve češće je rutinski oblik javnoga ophođenja i uživa oficijelnu potporu, na primjer kod zapošljavanja i sklapanja ugovora o osiguranju. Potencijalno nezdravi postaju nemoralni, lociraju se kao neodgovorne skupine koje, osim svega, remete planirane proizvodne procese i prateće novčane tokove.

Odgojna palica u tendencioznim rukama, u sklopu *obavezne* nastave, mogla bi značiti da će se s prišivanjem žutih traka na rukave krenuti od najranije dobi. Kada upozorava da je “gojaznost faktor rizika i za mentalna oboljenja”, Pejović bi u najmanju ruku trebao pojasniti da li će “mentalna oboljenja” biti potaknuta fizičkom prisutnošću sala u ljudskom organizmu ili traumatskim doživljajem odstupanja od “idealnih proporcija” kakve su nametnute u javnom diskursu.

Uvođenjem zdravstvenoga odgoja u škole hrvatska država tek vodi računa o tome da recentno izdanje poželjnoga kapitalističkog *lajfstajla* – oličenog kroz zastrašivanje i histeričnu

masmedijsku požudu za zdravljem, a bogme i kroz armije patnika koji se lome na spravama za mučenje u fitness-centrima – bude zastupljeno u obrazovnom procesu. “Ono si što jedeš!” glasila je parola na plakatima što su prije par godina bili izvješeni po hrvatskim školama, i normalno da su djeca procijenila kako će radije nalikovati hamburgerima nego glavicama salate. Pitanje je trenutka kada će neka javnozdravstvena ili obrazovna ustanova za službeni kredo izabrati udarni slogan njemačkog NSDAP-a iz tridesetih godina prošloga stoljeća: “Zdravlje je dužnost!”

To, ponavljam, uopće ne znači da mi je namjera zagovarati pretilost ili pušenje. Ja samo dovodim u pitanje legitimitet postojećih obrazovnih institucija (škola) koje pod maskom “brige za zdravlje” skrivaju iste stare regrutacijske ambicije. Pejović i Dinić, naprotiv, tim institucijama poklanjaju puno povjerenje, što je također u redu. Oni se smjerno ufaju da vladajući sustav predano radi na svom popravljaju, poboljšavanju i usavršavanju, dok se meni čini da su “popravci” sastavni dio vladajućeg marketinga, da je “usavršavanje” samo rafiniraniji oblik dominacije, te da bi se – ako je o promjenama riječ – više isplatilo cijelu stvar srušiti i iznova graditi u nekom drugom obliku.

Kako sistem doista djeluje? I Pejović i Dinić ozbiljno vjeruju u to da postojeće škole mogu suzbijati klasne razlike. “Da li se toksični efekat socioekonomske nejednakosti na obim struka i reproduktivno zdravlje može ublažiti – učionicom?” pita se Vojislav Pejović i odgovara potvrdno. No njegovo pitanje u prijevodu glasi: Može li se nejednakost putem škola učiniti manje vidljivom? Ili: Mogu li se naučiti osnove o

zaštititi ljudskih prava uz istovremeno negiranje konoclogora i etničkog čišćenja?

Rastislav Dinić nas pak uvjerava kako siromašni pribjegavaju “utješnoj hrani” zbog socijalnog očaja – a ne zato jer je nezdrava hrana, recimo, jeftinija od zdrave – pa će im država putem “sigurnosne mreže” (u ovom slučaju škole) pružiti “određenu društvenu i institucionalnu podršku” da ostvare svoju “autonomiju”, odnosno da se ne “strmoglavljaju ka dnu”, ali ne na način da će im zdraviju i skuplju hranu učiniti dostupnijom, ili se potruditi da ih izbavi iz očaja podizanjem socijalnog standarda (npr. kroz dodatne poreze na profite banaka i tajkuna), nego tako što će ih obrazovati kako da se liše loših navika, tj. kakvu hranu da jedu i kupuju, tj. kako da troše. Država, drugim riječima, suzbija siromaštvo i klasne razlike metodom školskog prosvjećivanja.

Malo me čudi dubina te zablude. Čudi me čvrstoća vjere u to da država, ako se ne sagledava u knjiškom izdanju, nije (i) oruđe u rukama vladajuće klase. Nasuprot tome, ja držim da država ne popravlja klasni status školskih učenika – naprotiv: današnja škola je, kako sam Dinić implicitno navodi, *početak karijere*, priprema za beskrupulozno tržište, jedna od nezaobilaznih etapa u procesu klasnog raslojavanja – nego im, u konačnici sasvim cinično, poručuje da moraju jesti zdraviju i skuplju hranu jer će u protivnome *sami sebi biti krivi*. “Ono si što jedeš”. Na taj je način upravo “društvena i institucionalna podrška” autonomiji pojedinca – svedena na to da se upre prstom u njegovu odgovornost za vlastitu sudbinu – onaj “retorički trik” kojim se amenuje reprodukcija nejednakosti i nepravde, djelatnost koju današnja država svesrdno podupire.

Za razliku od mojih sugovornika, ja nisam toliko konstruktivan da prevedim mimikrijske sposobnosti postojećeg poretka. Uz nešto zlobe, mogao bih primijetiti kako se lukavi aspekt djelovanja sistema ogleda i u tome da na vrlo smisljeno pitanje koje mi upućuje Dejan Ilić – “Šta da rade deca koja nemaju za sladoled?” – Pejović i Dinić uglas odgovaraju: Ništa, ona će biti zdrava!

Da dalje ne okolišam, usprkos dobronamjernim i korisnim kritikama, preko kojih sam upućen u par statističkih podataka i jedan filmski scenarij, ostajem pri stavu da će građanski i zdravstveno-seksualni odgoj u hrvatskim školama biti najobičnije ideologizirano laprdanje.

Na kraju, ispričavam se preživjelim čitateljima i sudionicima u raspravi zbog naslova koji navodi na krivi trag i naročito zbog dužine teksta. Znate kako to ide, cigareta za cigaretom...

[Peščanik.net, 30. 7. 2012.]